

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

2024

No 6

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

*Elektron nashr. 126 sahifa.
E'lon qilishga 2024-yil 25-iyunda ruxsat etildi.*

Bosh muharrir o'rinbosari:
Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:
Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Axmedov Sayfullo Normatovich, i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., Navoiy davlat pedagogika instituti rektori
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, p.f.f.d., (PhD), Buxoro muhandislik-texnologiya instituti rektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU Hududiy ta'lim muassasalari va markazlar bo'yicha prorektor v.b.
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TDIUprofessori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d., TSUE professori
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Musayeva Shoira Azimovna, SamDu IS instituti professori
Cham Tat Huei, (PhD) USCI universiteti professori, Malayziya
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d.,(PhD) "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d.,(PhD) TAQU katta o'qituvchisi
Djudi Smetana, p.f.n., Pitsburg davlat universiteti dosenti, Pittsburgh, Kansas, AQSH
Krissi Lyuis, p.f.n., Pitsburg davlat universiteti dosenti, Pittsburgh, Kansas, AQSH
Ali Konak (Али Кўнак), i.f.d., prof., Karabuk universiteti dosenti, Turkiya
Glazova Marina Viktorovna, i.f.n., "LUKOIL-Energoservis" Kompaniyasi iqtisodchisi, Moskva.
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., (PhD) TDIU dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Yashil

IQTISODIYOT

va

TARAQQIYOT

ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Oqil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan

Abdurakhmanov Kalandar Khodjaevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan

Rae Kwon Chung, honorary professor of TSUE, Nobel laureate, South Korea,

Osman Mesten, member of the Turkish Parliament, head of the Turkey-Uzbekistan Friendship Society

Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, DSc, Prof., Minister of Higher Education, Science and Innovation of the Republic of Uzbekistan

Buzrukkhanov Sarvarkhan Munavvarkhanovich, DSc, Deputy Minister of Higher Education, Science and Innovation of the Republic of Uzbekistan

Akhmedov Durbek Kudratillayevich, DSc, Prof., Deputy of the Legislative Chamber of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan

Akhmedov Sayfullo Normatovich CSc, Prof., Rector of Academy of Labor and Social Relations

Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, DSc, Prof., TSUE Vice-Rector for Scientific Affairs and Innovation

Kalonov Mukhiddin Bakhritdinovich, DSc, Prof., Rector of the Navoi State Pedagogical Institute

Siddikova Sadokat Ghaforovna, PhD, Rector of the Bukhara Institute of Engineering and Technology

Khudoykulov Sadirdin Karimovich, DSc, Prof., acting Vice-rector for regional educational institutions and centers of TSUE

Yuldashev Mutallib Ibragimovich, DSc, Prof., of TSUE

Samadov Askarjon Nishonovich, CSc, Prof., of TSUE

Slizovsky Dimitriy Yegorovich, DSc, Prof., of the People's Friendship University of Russia

Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, DSc, Prof., Rector of International "Nordic" University

Akhmedov Ikrom Akramovich, DSc, Prof., of TSUE

Utayev Uktam Choriyeich, Deputy Head of the DGPO of the Republic of Uzbekistan

Ochilov Farkhod, Head of the DCECGPO of the Republic of Uzbekistan

Eshtayev Alisher Abduganievich, DSc, Prof., of TSUE

Shoira Azimovna Musaeva, professor of SamDu IS Institute

Cham Tat Huei, PhD, professor at USCI University, Malaysia

Akhmedov Javokhir Jamolovich, PhD, deputy of executive director of the "El-yurt umidi" fund

Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, PhD, Senior Lecturer at Tashkent University of Architecture and Construction

Judy Smetana CSc, Associate Professor, Pittsburgh State University, Pittsburgh, Kansas, USA

Chrissy Lewis CSc, Associate Professor, Pittsburgh State University, Pittsburgh, Kansas, USA

Ali Konak DSc, Prof., Associate Professor of Karabuk University, Turkey

Glazova Marina Viktorovna, CSc, economist at LUKOIL-Energoservis Company, Moscow.

Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, associate professor of TSUE

Sevil Piriyeva Karaman, PhD, doctoral student at Ankara University, Turkey

Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, independent researcher of TSUE

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor

Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori

Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori

Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti

Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti

Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti

Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti

G'afurov Doniyor Orifovich, p.f.f.d., (PhD)

Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti

Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti

Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti

Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.

MUNDARIJA

Oliy ta'lim islohotlarida – muhandislik maktablarini institutsional rivojlantirish asoslari	16
Qo'ng'iro'tboy Avezimbetovich Sharipov, Abduqunduzova Nazokat Usmonqulovna	
Xufiyona iqtisodiyot mamlakatimiz rivojiga to'siq bo'lmoqda	20
Muxiddin Kalonov	
"Yashil" iqtisodiyotni moliyalashtirish amaliyotini takomillashtirish	24
Muhammadiyeva Maftuna	
Oliy ta'lim tizimidagi islohotlarda innovatsion yechimlarning zarurati	27
Abduqunduzova Nazokat Usmonqulovna	
Hududiy turizm rivojlanishining iqtisodiy samaradorligini oshirishda ish beruvchilar va yonlanuvchilar o'rtasidagi iqtisodiy munosabatlarni aniq sotsiologik baholash.....	31
Dustmurodov Orifjon Ismatilloevich	
Перспективы развития средств размещения в экологическом туризме на охраняемых природных территориях Узбекистана	40
Ахмедходжаев Равшан Темурович	
Bank kartalari orqali ko'rsatilayotgan xizmatlari bozorining rivojlanish borasidagi asosiy tendensiyalari va muammolari	49
To'irov Yunus Alamovich	
Kichik biznes subyektlarida innovatsionraqabatbardosh mahsulotlar ishlab chiqarish orqali import o'rnini bosish strategiyasini shakllantirish istiqbollari	55
Rustamov Alisher Raxmataliyevich	
Nodavlat umumiy o'rta ta'lim maktabning faoliyati samaradorligini aniqlashda innovatsion usullardan foydalanish.....	62
Ustadjalilova Xurshida Aliyevna	
Tijorat banklarida bank risklarini boshqarishning strategik ahamiyati.....	67
Altibayev Xudayberdi Kuvandikovich	
Klaster iqtisodiy subyekt sifatida: mohiyati va tasnifi.....	71
Usmonov Sharofiddin Pazlitdinovich	
Tijorat banklari tomonidan yoshlar tadbirkorlik faoliyatini kreditlashning nazariy-uslubiy jihatlari.....	76
Asrorov Azizbek Isomiddin o'g'li	
Oliy ta'lim muassasalari xalqaro tasnifi: nazariya va tendensiya.....	81
Yuldashev Iskandar Bahromovich	
Iqtisodiyot transformatsiyasi sharoitida xo'jalik yurituvchi subyektlar moliyaviy resurslarini boshqarishda metodologik yondashuvlar va ilmiy qarashlar	86
Jiyanova Nargiza Esanboyevna	
Davlat-xususiy sheriklik munosabatlarini samarali tashkil etish mezonlari va omillari.....	93
Z. Abdikarimova, S. Madaminov	
Savdo korxonalari boshqaruv samaradorligini oshirish imkoniyatlari.....	97
Q. J. Mirzayev, Sh. M. Islomov	
Sociological Assessment of Migration Processes	102
Gulmurodov Kamoliddin Abdukodir ugli	
Current issues of business management in the context of digitalization of the economy	112
Safarov Bakhtiyor Djurakulovich, Kadirova Zulhumor Namazovna, Dadabaev Kuchkor Abdullaevich	
Методические основы маркетинговых стратегий акционерных обществ.....	118
Эркинов Шахзод Баходир ўғли	

HUDUDIIY TURIZM RIVOJLANISHINING IQTISODIIY SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA ISH BERUVCHILAR VA YONLANUVCHILAR O'RTASIDAGI IQTISODIIY MUNOSABATLARNI ANIQ SOTSIOLOGIK BAHOLASH

Dustmurodov Orifjon Ismatilloevich

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti tayanch doktoranti

Annotatsiya: Ushbu maqolada hududiy turizm xizmatlarini rivojlantirishning iqtisodiy samaradorligini oshirishda xizmat ko'rsatuvchi xodimlarning ta'sirini tahlil qilish, hududiy turizm xizmatlari qamrovini kengaytirish, iqtisodiyotni barqaror rivojlantirishda xizmat ko'rsatuvchi xodimlarning samaradorligini oshirish, yangi ish o'rinlarini yaratish, yangi xizmat turlarini tadbiq etish, turistik resurslardan maqsadli foydalanish, turistlar oqimini uzluksizligini ta'minlash, turizm xizmatlarini raqamlashtirish, to'rizm tarmoqlarida xizmat ko'rsatuvchi xodimlarning professionallik darajasini oshirib borish bo'yicha ilmiy-uslubiy yondoshuvlari to'g'risida fikr va mulohazalar keltirilgan.

Kalit so'zlar: barqaror turizm, iqtisodiy samaradorlik, zamonaviy xizmatlar, professionallik darajasini, serdarmad tarmog', raqamli xizmatlar, asosiy omillar.

Abstract: This article analyzes the influence of service personnel in increasing the economic efficiency of the development of regional tourism services, expanding the scope of regional tourism services, increasing the efficiency of service personnel in the sustainable development of the economy, creating new jobs, implementing new types of services opinions and comments on scientific-methodical approaches to increase the level of professionalism of service personnel in tourism industries, to ensure the continuity of the flow of tourists, to ensure the continuity of tourist resources, to digitize tourism services.

Key words: sustainable tourism, economic efficiency, modern services, level of professionalism, profitable network, digital services, key factors.

Аннотация: В статье анализируется влияние обслуживающего персонала на повышение экономической эффективности развития региональных туристических услуг, расширение сферы региональных туристических услуг, повышение эффективности обслуживающего персонала на устойчивое развитие экономики, создание новых рабочих мест, внедрение новые виды услуг, мнения и комментарии по научно-методическим подходам по повышению уровня профессионализма обслуживающего персонала в сфере туризма, обеспечению непрерывности потока туристов, обеспечению непрерывности туристических ресурсов, цифровизации туристических услуг.

Ключевые слова: устойчивый туризм, экономическая эффективность, современные услуги, уровень профессионализма, прибыльная сеть, цифровые услуги, ключевые факторы.

KIRISH

Jahonda turizm xizmatlari bozorini rivojlantirishga asosiy to'siq bo'lib kelayotgan muammolarni aniqlash va ularning samarali yechimlarini izlashga qaratilgan tadqiqotlarni o'tkazish hozirgi davrda ustivor yo'nalishlardan biri bo'lib hisoblanadi. Bu jarayonda hududiy turizmga mintaqada ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishning muhim omili sifatida qaralmoqda va milliy iqtisodiyotda turizmni rivojlantirishning samarali modelini ishlab chiqishga alohida etibor berilmoqda. Bunda hududiy turizmga to'g'ridan to'g'ri investitsiyalarni jalb qilish va turizmning iqtisodiy samaradorligini oshirish muhim masalalar qatoriga kiritilgan.

Turizm sohasi iqtisodiy samaradorligining oshishi turizm xizmatlarining har tomonlama rivojlanganligida ko'rinadi, ya'ni bunga turizmning mamlakatdagi boshqa ijtimoiy-iqtisodiy tarmoqlar bilan parallel ravishda va o'zaro aloqada rivojlanishi natijasida erishiladi. Turizm sohasi mahalliy aholi hamda xorijiy fuqorolar boradigan mintaqalarning tarixi, u yerdagi tarixiy arxitektura obektlari, mahalliy aholining urf-odatlarini, an'analarini, marosimlari bo'yicha kishilar bilimlarini oshirish, ziyoratgox joylarni ziyorat qilish, sog'lomlashtirish xizmatlarini iste'mol qilishadi. Shuningdek, shu mamlakat yoki mintaqa iqtisodiyotiga bevosita valyutalar oqimini olib kelish, mahalliy aholini ish bilan ta'minlashga ko'maklashadi. Turizm sohasi milliy iqtisodiyotning alohida tarmog'i sifatida o'ziga xosligi bilan ajralib turadi. Uning mahsuloti muayyan turdagi xizmatlardan foydalanishga beriladigan xuquq bo'lib, bu xizmatlarning o'zi esa iqtisodiyotning boshqa tarmoqlarida yaratiladi.

Xizmat ko'rsatish sohasini rivojlantirish O'zbekiston iqtisodiyotining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Mazkur sohani davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash siyosatini amalga oshirish, mamlakatimizda xizmat ko'rsatish sohasini rivojlantirishni rag'batlantirish hisobiga ijobiy natijalarga kuzatilmoqda. "2022–2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi"ning 35 maqsadida "2026-yilgacha turizm sohasida band bo'lgan aholi sonini 2 baravar oshirib, 520 ming nafarga yetkazish"¹ vazifasi belgilangan. Turizm xizmatlari ser daromad yo'nalish ekanligi iqtisodchi olimlar tomonidan isbotlanib bo'lindi, bugungi kunda biznesminlar mazkur sohadan milliardlab daromad olishmoqda. rivojlantirishda xizmat ko'rsatuvchi xodimlar sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Shu sababdan ham turizm korxonalari xodimlarning samaradorligini oshirish bo'yicha izlanishlar olib borilishi lozim.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAPNING TAHLILI

Hududiy turizmni rivojlantirishning iqtisodiy samaradorligini oshirish xususida dunyoning yetakchi olimlaridan S.G.Surkov va V.I.Krivoruchkoning "Mejdunarodniy turizm v Rossii: problemi razvitiya i upravleniya" nomli asarida Rossiyada xalqaro turizm bozori rivojlanishining asosiy yo'nalishlari va integratsion jarayonlar, turizm industriyasi subyektlari faoliyati, xalqaro turizmni tartibga solish mexanizmlari, xalqaro turistik siyosatning maqsadlari, vazifalari va ustuvor yo'nalishlari bo'yicha tadqiqotlar o'tkazilgan. (S.G.Surkov va V.I.Krivoruchkoning 2009) Shuningdek, mamlakatimizning yetakchi olimlari Abduvoxidov A.M. "Turizm rivojlanishining tahlili va prognozi" nomli maqolasida turizm sohasini rivojlanishi bir qancha iqtisodiy-ijtimoiy omillar bilan bog'liq ekanligini, "Barcha sohalarda bo'lgani kabi turizm ham hal qilinishi kerak bo'lgan qator muammo va kamchiliklar mavjud, albatta. Logistika, infratuzilma, mehmonxona va tezyuray poyezdlarda joy yetishmasligi, axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etish, turizm tarmog'i kadrlari salohiyatini oshirish bilan bog'liq qator muammolar yechimi izlanmoqda" ekanligini aytib o'tgan. (Abduvoxidov A.M. 2019)

M.T.Alimova o'zining "Hududiy turizm bozorining rivojlanish xususiyatlari va tendensiyalari" nomli doktorlik dissertatsiyasida turizm bozorida talab va taklifni muvofiqlashtirish, marketing konsepsiyasi orqali turistik mahsulotlar raqobatbardoshligini oshirish, turizm sohasi rivojlanishining tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlarini takomillashtirish hamda hududiy turistik klasterlarni shakllantirish bo'yicha ilmiy mulohazalar keltirilgan (M.T.Alimova 2017) hamda turizm rivojlanishining iqtisodiy samaradorligini oshirish omillari, globalashuv jarayonlarining turistik faoliyatga ta'siri va turizm destinatsiyasi rivojlanish xususiyatlariga alohida e'tibor qaratilgan.

I.S.Tuxliyev, R.Hayitboyev, B.Sh.Safarov va G.R.Tursunovanning tadqiqotlari mamlakatimizda turizm sohasini va industriyasini rivojlantirish, turistik-rekreatsion xizmatlarni kengaytirishga qaratilgan bo'lib, ularda turizm rekreatsion xizmatlarning shakllanishi masalalariga atroflicha e'tibor qaratilgan. (I.S.Tuxliyev, R.Hayitboyev, B.Sh.Safarov va G.R.Tursunova 2014)

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot ishida turizm sohasini kompleks rivojlantirish, hududiy turizm rivojlanishining iqtisodiy samaradorligini oshirish, turizm korxonalarida xizmat ko'rsatuvchi xodimlarning ta'sirini o'rganish, turizm xizmatlarini rivojlantirishning asosiy tamoyillari va omillari o'rganilib, mazkur yo'nalish bo'yicha iqtisodchi olimlar va mutaxassislar fikrlariga tayangan holda tahlil va sintez, kuzatish, gupuhlash, qiyociy tahlil, tizimli yondashuv, pamiy-mantiqiy, opepatsiyalapni tadqiq etish, statistika va iqtisodiy tahlil kabi usullar orqali turizm sohasini yanada rivojlantirishda xizmat ko'rsatuvchi xodimlar samaradorligini oshirish bo'yicha o'stuvor yo'nalishlarini belgilash taklif etilgan. Shuningdek, hududlarda turistik obyektlar faoliyatini samarali tashkil etish, turistik infratuzilmalarni oqilona rivojlantirish va sifatli kadrlarni tayyorlash hamda turizm industriyasi rivojlanishini qo'llab-quvvatlash darajalari bo'yicha omillarga oid aniq tavsiyalar ishlab chiqilgan.

1 O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi "2022–2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi" to'g'risidagi PF-60-sonli farmoni lex.uz.

TAHLIL VA NATIJALAR

Bugungi kunda xalqaro turizm tarmog'iga dunyo bo'ylab yaratilayotgan har o'n ikkinchi yangi ish o'rnini to'g'ri kelib, keyingi o'n yillikda dunyo miqyosida 120 million kishining (ishsiz aholining 3,5 foizi) ushbu tarmoqda ish bilan ta'minlanishi kutilmoqda. U mamlakatlar o'rtasidagi hamkorlikni rivojlantirish hamda investitsiya oqimini ta'minlash uchun muhim vosita bo'lib hisoblanadi.

Samarqand viloyatida faoliyat yuritayotgan turistik korxonalarning iqtisodiy samaradorligini oshirish bo'yicha turistik korxona xodimlari bilan sotsiologik so'rovnoma o'tkazildi va quyidagi tahlillar aniqlandi.

Samarqand viloyatida faoliyat yuritayotgan turistik korxona xodimlari bilan o'tkazilgan sotsiologik so'rovnoma 500 kishi ishtirok etishdi, ular 500 ta anketa savollariga to'la javob berdilar. Anketalar o'zbek tilida tuzildi.

Respondentlar "Siz qaysi jinsga taalluqlisiz?" savoliga berilgan javob tahliliga ko'ra jinsiy tarkibi bo'yicha ularning 68,6 %i erkaklar va 31,4 %i ayollarni tashkil etdi (1-jadval).

1-jadval: Respondentlarning "Siz qaysi jinsga taalluqlisiz?" savoliga berilgan javoblari tahlili²

Respondentlarning javobi	Respondentlar					
	Erkaklar		Ayollar		Ikkala jinsda	
	kishi	%	kishi	%	kishi	%
erkak	343	68,6			343	68,6
ayol			157	31,4	157	31,4
Jami	343	68,6	157	31,4	500	100,0

Hududlarga tashrif buyurgan turistlarga, xususan, islom mamlakatlaridan kelgan xotin-qizlar ko'rasatlayotgan xizmatlarni ayol xodimlar amalga oshirishini xoxlashadi. Bizningcha, ayol turistlarga ko'rsatilayotgan xizmatlar qamrovini kengaytirish, mamlakatimizga tashrif buyuruvchi turistlar soni, turistlar gurug'ini, yanada oshirish maqsadida xizmat ko'rsatuvchi tashkilotlarda tajribali, turistlarga profesional xizmat ko'rsata oladigan xotin-qizlarning ulushini oshirish lozim.

Respondentlar "Sizning ma'lumotingiz?" savoliga berilgan javob tahliliga ko'ra ularning 5,8 %i to'liqsiz o'rta maxsus, 46 %i o'rta maxsus, 37 %i oliy (bakalavriat) va 11,2 %i oliy (magistratura) ma'lumotga egaliklari ma'lum bo'ldi. (2-jadval).

2-jadval: Respondentlarning "Sizning ma'lumotingiz?" savoliga berilgan javoblari tahlili³

Respondentlarning javobi	Respondentlar					
	Erkaklar		Ayollar		Ikkala jinsda	
	kishi	%	kishi	%	kishi	%
to'liqsiz o'rta maxsus	22	6,41	7	4,46	29	5,8
o'rta maxsus	168	48,98	62	39,49	230	46
oliy (bakalavriat)	127	37,03	58	36,94	185	37
oliy (magistratura)	26	7,58	30	19,11	56	11,2
Jami	343	100,0	157	100,0	500	100,0

Tahlillardan ko'rinib turibdiki respondentlarning asosiy qismini yani 46 %ni o'rta maxsus ma'lumotiga ega xodimlar tashkil etgan. Turizm tashkilotlarida to'g'ridan to'g'ri mijozlar bilan ishlash uchun jalb qilinadigan xodimlarning asosan til bilish salohiyatiga e'tibor qaratiladi, shu sababli ma'lumoti oliy bo'lmasa ham ishga qabul qilinaveradi. Bizningcha, turizm tarmog'ida xizmat ko'rsatuvchi xodimlarning til bilish darajasi bu uning imkoniyatlaridan bir qismi xolos. Turislar oqimining jonli zanjirini shakllantirishda profesional xizmat ko'rsatuvchi xodimlarning o'rnini katta ahamiyatga ega hisoblanadi. Turizm yo'nalishlarini tugatgan oliy ma'lumotli mutaxassislar esa mazkur tarmoqlarda ish haqqining kamligi sababli ishlashni xoxlashmaydi. Turizm tarmoqlarida ishlaydigan soha mutaxassislarning ulushini oshirish maqsadida ularning KPI samaradorligini ishlab chiqish, HR xizmatlaridan foydalanish va mazkur tarmoq xodimlarini ijtimoiy-iqtisodiy qo'llab quvvatlash mexanizmlarini joriy etish lozim.

² So'rovnoma natijalari asosida muallif tomonidan ishlab chiqilgan.

³ So'rovnoma natijalari asosida muallif tomonidan ishlab chiqilgan.

Respondentlarga “Siz turizm obyektlarining qaysi sohasida faoliyat yuritasiz?” savoliga berilgan javoblar tahliliga ko‘ra ular 6,4 %i turistik korxonada ish yurituvchi, 19,6 %i turistlarni mehmonxonalarga joylashtirish, 18 %i turizm maxsulotlarini ishlab chiqish (turoperator), 21 %i turizm maxsulotlarini sotish (turagent), 8,4 %i menejer, 7,2 %i marketolog, 4,6 %i ovqatlantirish korxonalarda, 3,8 %i transport xizmatlarida, 8 %i ekskursiya xizmatlarida, 3 %i boshqa xizmat turlarida faoliyat yuritishadi (3-jadval).

3-jadval: Respondentlarning “Siz turizm obyektlarining qaysi sohasida faoliyat yuritasiz?” savoliga berilgan javoblari tahlili⁴

Respondentlarning javobi	Erkaklar		Ayollar		Ikkala jinsda	
	kishi	%	kishi	%	kishi	%
turistik korxonada ish yurituvchi	19	5,5	13	8,3	32	6,4
turistlarni mehmonxonalarga joylashtirish	68	19,8	30	19,1	98	19,6
turizm maxsulotlarini ishlab chiqish (turoperator)	64	18,7	26	16,6	90	18
turizm maxsulotlarini sotish (turagent)	69	20,1	36	22,9	105	21
menejir	28	8,2	14	8,9	42	8,4
marketolog	23	6,7	13	8,3	36	7,2
ovqatlantirish korxonalarda	15	4,4	8	5,1	23	4,6
transport xizmatlarida	16	4,7	3	1,9	19	3,8
ekskursiya xizmatlarida	33	9,6	7	4,5	40	8
boshqa xizmat turlarida bo‘lsa, yozing	8	2,3	7	4,5	15	3
Jami	343	100,0	157	100,0	500	100,0

Respondentlarning javoblari tahlilidan ko‘rishimiz mumkinki xodimlarning asosiy qismi ish yurituvchi, turoperator va turagent sohaslarida faoliyat yuritmoqda. Turizm tarmog‘ining boshqa sohaslaridan menejer, turoperator va turagent sohaslari daromadli kasblar ekanligini ko‘rishimiz mumkin. Bizningcha, hududlarda turizm sohasining barcha xizmatlarini rivojlantirishda xodimlarning taqsimoti balansini nazorat qilib borish lozim. Shuningdek, turizm xizmatlar bozorida mavsumiylik kuzatilishi sababli xodimlarni turli kasblarga moslashuvchanligini oshirish kerak.

Respondentlarga “Siz faoliyat yuritayotgan turistik korxonada mijozlarni ko‘proq qaysi yo‘nalishlarda qabul qilasiz?” savoliga berilgan javoblar tahlilidan 18,4 %i ziyorat turizmi, 17 %i tarixiy-madaniy turizm, 6,6 %i biznes turizmi, 16,6 %i sog‘lomlashtirish turizmi, 3,4 %i ilmiy turizm, 15,6 %i eko turizm, 11,6 %i gastronomik turizm, 8 %i agro turizm, 2,8 %i boshqa turizm yo‘nalishlari turistlarni qabul qilishganligi aniqlandi (4-jadval).

4-jadval: Respondentlarning “Siz faoliyat yuritayotgan turistik korxonada mijozlarni ko‘proq qaysi yo‘nalishlarda qabul qilasiz?” savoliga berilgan javoblari tahlili⁵

Respondentlarning javobi	Erkaklar		Ayollar		Ikkala jinsda	
	kishi	%	kishi	%	kishi	%
ziyosat turizmi	61	17,8	31	19,7	92	18,4
tarixiy-madaniy turizm	61	17,8	24	15,3	85	17
biznes turizmi	21	6,1	12	7,6	33	6,6
sog‘lomlashtirish turizmi	55	16,0	28	17,8	83	16,6
ilmiy turizm	12	3,5	5	3,2	17	3,4
eko turizm	56	16,3	22	14,0	78	15,6
gastronomik turizm	41	12,0	17	10,8	58	11,6
agro turizm	26	7,6	14	8,9	40	8
boshqa turizm yo‘nalishlari	10	2,9	4	2,5	14	2,8
Jami	343	100,0	157	100,0	500	100,0

4 So‘rovnoma natijalari asosida muallif tomonidan ishlab chiqilgan.

5 So‘rovnoma natijalari asosida muallif tomonidan ishlab chiqilgan.

Tahlillardan ko'rish mumkinki, respondentlar asosan ziyorat turizmi, tarixiy-madaniy turizm, sog'lomlashtirish turizmi va eko turizm yo'nalishlarida turistlarni qabul qilishgan. Shuni aytib o'tish kerakki, eko turizm yo'nalishi bo'yicha, asosan, mahalliy turistlar qabul qilingan. Shuningdek, mamlakatimizdaga boshqa turizm yo'nalishlarida mijozlarni qabul qilinishi nisbatan kam. Bizningcha, hududdagi turizmning barcha yo'nalishlarni rivojlantirish turistlar oqimini yanada kengaytirishga, shuningdek turistlarni mazkur hududlarda qolish kunlarini uzayishiga sabab bo'ladi. Bizga ma'lumki, turist hududda qancha qo'p qolsa mahsulotlar ekporti hajmi shuncha kengayadi. Shuningdek, turistlarni boshqa hududlardagi jozibador turistik mahsulotlarga yo'naltirish va boshqa hududlardagi turistlarni zamonaviy marketing metodlari rivojlantirish kerak.

Respondentlarga "Agarda siz ish beruvchi bo'lsangiz, turistik korxonaning iqtisodiy samaradorligini oshirish uchun xodimlarni qaysi bir sifat belgisiga qarab ishga yollardingiz?" savoliga berilgan javoblar tahlilida ular xodimlarni ishga yollashda 9 %i malaka darajasiga, 31,6 %i yuqori mehnat unumdorligiga, 6,4 %i halolligi va to'g'ri so'zligiga, 12,8 %i axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini bilishiga, 5,4 %i ijtimoiy-iqtisodiy bilimiga, 7,2 %i yoshi, jinsi, millatiga, 2,6 %i oilaviy holatiga, 22 %i xorij tillarini bilish darajasiga, 3 %i boshqa sifat belgisiga qarrashlarini belgilashgan (5-jadval).

5-jadval: Respondentlarning "Agarda siz ish beruvchi bo'lsangiz, turistik korxonaning iqtisodiy samaradorligini oshirish uchun xodimlarni qaysi bir sifat belgisiga qarab ishga yollardingiz?" savoliga berilgan javoblari tahlili⁶

Respondentlarning javobi	Erkaklar		Ayollar		Ikkala jinsda	
	kishi	%	kishi	%	kishi	%
malaka darajasiga	29	8,5	16	10,2	45	9
yuqori mehnat unumdorligiga	98	28,6	60	38,2	158	31,6
halolligi va to'g'ri so'zligiga	21	6,1	11	7,0	32	6,4
axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini bilishiga	43	12,5	21	13,4	64	12,8
ijtimoiy-iqtisodiy bilimiga	19	5,5	8	5,1	27	5,4
yoshi, jinsi, millatiga	24	7,0	12	7,6	36	7,2
oilaviy holatiga	9	2,6	4	2,5	13	2,6
xorij tillarini bilish darajasiga	89	25,9	21	13,4	110	22
boshqa sifat belgilari bo'lsa yozing	11	3,2	4	2,5	15	3
Jami	343	100,0	157	100,0	500	100,0

Tahlillardan aniqlandiki, respondentlar asosan yuqori mehnat unumdorligiga, axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini bilishiga va halolligi hamda to'g'ri so'zligiga qarab ishga qabul qilish lozimligini bildirishgan. Bizningcha turizm sohasida kadrlarni tayyorlashda yuqoridagi talablarga moslashtirish uchun nazariy va amaliy ta'lim integratsiyasini yanada jadallashtirish, dars mashg'ulotlariga amaliy tarribaga ega bo'lgan mutaxassislarni jalb qilish, ularni yuqori sifatli, xalqaro xizmatlarini profesional darajada bilishlari uchun xorijiy tajribalar bilan tanishtirish, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, smart xizmatlari va til bilish darajalarini oshirish qarvligan chora tabdirlarni ko'paytirish, turizm sohasida faoliyat ko'rsatayotgan kadrlar malakasini muntazam ravishda oshirib borish lozim.

Korxonaning iqtisodiy samaradorligini oshirish uchun respondentlar xodimlarga quyidagi sharoitlar yaratilishi kerakligini: 12 %i ish haqini o'z vaqtida to'lash, 4,2 %i mutaxassisligi bo'yicha ish bilan ta'minlash, 9 %i mehnat sharoitini yaxshilash, 2,6 %i zarurat bo'lganida boshqa lavozimga o'tkazish, 3,4 %i og'ir qo'l mehnatini kamaytirish, 9 %i ma'naviy dam olishni tashkil etish, 11,4 %i moddiy yordam berish, 7,4 %i bepul malakasini oshirish, 9,6 %i resurslar bilan o'z vaqtida ta'minlash, 7 %i yuqori unumli texnika, texnologiyalar bilan ta'minlash, 2,6 %i qonun hujjatlarini o'rgatish,

5,2 %i raqamli texnologiyalar asosida xo'jalik yuritishni tushuntirish 3,6 %i korxonani rivojlantiruvchi yangi tashabbuslarini qo'llab-quvvatlash, 10,4 % mahalliy va xalqaro turizm ko'rgazmalarida ishtirok etishni ta'minlash, 2,6 % boshqa sharoitlarni yaratish kerak ekanligini ta'kidlashgan (6-jadval).

6 So'rovnom natijalari asosida muallif tomonidan ishlab chiqilgan.

6-jadval: Respondentlarning “Sizningcha turistik korxonaning iqtisodiy samaradorligini oshirish uchun xodimlarga quyidagi sharoitlardan qaysi birini ko’proq yaratish kerak?” savoliga berilgan javoblari tahlili⁷

Respondentlarning javobi	Erkaklar		Ayollar		Ikkala jinsda	
	kishi	%	kishi	%	kishi	%
ish haqini o’z vaqtida to’lash	47	13,7	13	8,3	60	12
mutaxassisligi bo’yicha ish bilan ta’minlash	13	3,8	8	5,1	21	4,2
mehnat sharoitini yaxshilash	30	8,7	15	9,6	45	9
zarurat bo’lganida boshqa lavozimga o’tkazish	8	2,3	5	3,2	13	2,6
og’ir qo’l mehnatini kamaytirish	10	2,9	7	4,5	17	3,4
ma’naviy dam olishni tashkil etish	29	8,5	16	10,2	45	9
moddiy yordam berish	42	12,2	15	9,6	57	11,4
bepul malakasini oshirish	24	7,0	13	8,3	37	7,4
resurslar bilan o’z vaqtida ta’minlash	33	9,6	15	9,6	48	9,6
yuqori umumli texnika, texnologiyalar bilan ta’minlash	27	7,9	8	5,1	35	7
qonun hujjatlarini o’rgatish	9	2,6	4	2,5	13	2,6
raqamli texnologiyalar asosida xo’jalik yuritishni tushuntirish	16	4,7	10	6,4	26	5,2
korxonani rivojlantiruvchi yangi tashabbuslarini qo’llab-quvvatlash	13	3,8	5	3,2	18	3,6
mahalliy va xalqaro turizm ko’rgazmalarida ishtirok etishni ta’minlash	34	9,9	18	11,5	52	10,4
boshqa sharoitlar bo’lsa, yozing	8	2,3	5	3,2	13	2,6
Jami	343	100,0	157	100,0	500	100

“Korxonaning iqtisodiy samaradorligini oshirish uchun xodimlarga qanday sharoitlar yaratilishini xoxlar edingiz?” deb berilgan savol javoblarini tahlil qilganimizda respondentlar asosan mahalliy va xalqaro turizm ko’rgazmalarida ishtirok etishni ta’minlash, ish haqini o’z vaqtida to’lash, mehnat sharoitini yaxshilash, ma’naviy dam olishni tashkil etish va moddiy yordam berish variantlarini tanlashgan. Bizningcha, mahalliy va xalqaro turizm ko’rgazmalari hududlardagi jozibador turizm xizmatlarini reklama qilishning eng samarali yo’llaridan hisoblanadi. Mamlakatimizning turli hududlarida har bir mavsumga mos ravishda bahorning ilk nafaslarini ifodalab beruvchi ko’klam qo’ynida milliy bayramlar, sport o’yinlari, bahoriy taomlar, ko’rgazmalari. Yoz faslining qoq chillasida, so’lim bog’larda quyoshdan to’yinib pishgan, betakror tamga ega bo’lgan mahalliy bog’dorchilik mevalari xorijlik turislar uchun mazmunli manzil bo’lishi mumkin. Hududning bor turistik imkoniyatlarini aynan shunday mahalliy va xorijiy ko’rgazmalarda taqdim etish va bunday ko’rgazma va festevellarni ko’paytirish mahalliy va xorijiy turistlar hajmini kengayishini ta’minlaydi.

Respondentlar ish haqini o’z vaqtida to’lash, mehnat sharoitini yaxshilash, ma’naviy dam olishni tashkil etish va moddiy yordam berish tanlovlari uni umumlashtirganimizda xodimlar ijtimoiy-iqtisodiy qo’llab quvvatlash xolatini yaxshilashga ko’proq e’tibor qaratishgani aniqlandi. Hududlarda mavsumiy turizm xizmatlariga jalb qilingan xodimlarning ma’lum qismi norasmiy ravishda faoliyat olib borishadi. Mavsum tugagach yana ihsiz bo’ladi. Bizningcha, ishchi xodimlarning iqtisodiy muommolarni kamaytirish uchun turizm sohasida xizmat qilayotgan xodimlarning bazasini yaratish, mavsum tugaganida ularga boshqa hududlardagi xizmat ko’rsatish turlarini taklif etish, ish beruvchilar tomonidan to’lanayotgan ish haqqini satandartlashtirish, ish haqqini davlat tomonidan berilayotgan turli ko’rinishdagi imtiyozli kreditlardan foydalana olishlari uchun daromadlarini rasmiylashtirishlari, ish haqlarini o’z vaqtida olishlari, shuningdek ishlash vaqtlari normalar asosida tashkil etilishi uchun rasmiy faoliyat olib borishlari lozim.

Respondentlarning fikricha 6,6 %i bozor iqtisodiyoti, 6,8 %i tadbirkorlik va biznes, 6,2 %i marketing, 7 %i menejment, 7,2 %i xalqaro turizm xizmatlari, 10,6 %i turizm xizmatlarini rivojlantirish, 7,2 %i turistik obyektlar tarixi, 8,4 %i ziyorat turizmi, 2,6 %i turistik korxona iqtisodiyoti, 3,4 %i xodimlarni boshqarish, 3,2 %i raqamli texnologiyalar, 3 %i buxgalteriya hisoboti va tahlili, 8,2 %i xorijiy tillar,

⁷ So’rovnoma natijalari asosida muallif tomonidan ishlab chiqilgan.

5,4 %i turistlarni qabul qilish, 5,2 %i turistlarni jo'natish, 6,8 %i ichki turizm 2,2 %i boshqa sohalarda bilimlarini oshirib borish kerakligini ta'kidlashgan (7-jadval).

7-jadval: Respondentlarning "Sizningcha turistik korxonaning iqtisodiy samaradorligini oshirish uchun o'z bilimingizni qaysi bir mutaxassislikda oshirib turishingiz kerak?" savoliga berilgan javoblari tahlili⁸

Respondentlarning javobi	Erkaklar		Ayollar		Ikkala jinsda	
	kishi	%	kishi	%	kishi	%
bozor iqtisodiyoti	24	7,0	9	5,7	33	6,6
tadbirkorlik va biznes	27	7,9	7	4,5	34	6,8
marketing	23	6,7	8	5,1	31	6,2
menejment	29	8,5	6	3,8	35	7
xalqaro turizm xizmatlari	23	6,7	13	8,3	36	7,2
turizm xizmatlarini rivojlantirish	36	10,5	17	10,8	53	10,6
turistik obyektlar tarixi	24	7,0	12	7,6	36	7,2
ziyosat turizmi	26	7,6	16	10,2	42	8,4
turistik korxona iqtisodiyoti	8	2,3	5	3,2	13	2,6
xodimlarni boshqarish	11	3,2	6	3,8	17	3,4
raqamli texnologiyalar	11	3,2	5	3,2	16	3,2
buxgalteriya hisoboti va tahlili	10	2,9	5	3,2	15	3
xorijiy tillar	29	8,5	12	7,6	41	8,2
turistlarni qabul qilish	20	5,8	7	4,5	27	5,4
turistlarni jo'natish	16	4,7	10	6,4	26	5,2
ichki turizm	19	5,5	15	9,6	34	6,8
boshqa fan sohasi bo'yicha bo'lsa, yozing	7	2,0	4	2,5	11	2,2
Jami	343	100,0	157	100,0	500	100

Respondentlarga "Sizningcha turistik korxonaning iqtisodiy samaradorligini oshirish uchun o'z bilimingizni qaysi bir mutaxassislikda oshirib turishingiz kerak?" savoliga berilgan javoblar tahliliga ko'ra asosan xalqaro turizm xizmatlari, turistik obyektlar tarixi, ziyosat turizmi, buxgalteriya hisoboti va tahlili, tadbirkorlik va biznes, marketing, menejment, xorijiy tillar yo'nalishlarida o'z bilim va malakalarini oshirib borishlari kerakligini ta'kidlashgan. Tahlillardan ko'rinib turibdiki, bugungi kundagi dolzarb bo'lgan faoliyatlar mamlakatimizdagi turizm sohasida ham rivojlantirilishi muhim bo'lgan sohalarga aylangan. Bizningcha hududlarga turistlar oqimini yanada kengaytirish, turizm xizmatlarini raqobatbardosh xizmatlarga aylantirish va hududiy turizm xizmatlarini mamlakatimizdagi serdaromad tarmoqqa aylanishida turizm tarmoqlarida xizmat ko'rsatuvchi xodimlarning yuqoridagi sohalarda yetarlicha bilim va ko'nikmalari bo'lishi zarur. Turizm sohasi shunday sohaki, taksi xodimi ham turistlarning mazkur hudud haqida ijobiy yoki salbiy fikirlashiga ta'sir ko'rsatadi.

Respondentlarning tanlovlaridan turistik korxona iqtisodiyoti, raqamli texnologiyalar, xodimlarni boshqarish kabi yo'nalishlar boshqa yo'nalishlarga nisbatan kam tanlangan. Bizningcha turizm sohasida xizmat ko'rsatuvchi xodimlarni respondentlarning tanlovlaridan kelib chiqib tanlangan yo'nalishlarda bilim malakalarini muntazam ravushda oshirib borish, korxona xodimlarini nazariy va amaliy bilim tajribalarga ega bo'lishlari uchun turili seminarlar, master klasslar tashkil etish lozim.

Respondentlar daromadlarini 30,2 %i asosiy ish haqidan, 15,4 %i mukofot (qo'shimcha) ish haqidan, 7 %i shaxsiy biznesdan, 5,8 %i xususiy tadbirkorlikdan, 4,8 %i o'rindoshlik tufayli ish haqidan, 6,4 %i mavsumiy ishlarga to'lanadigan to'lovlardan, 13,2 %i mijozlarining qo'shimcha to'lovlardan (tip), 4,6 %i turistik korxonaga kiritilgan mahalliy investitsiyalardan, 3,6 %i turistik korxonaga kiritilgan xorijiy investitsiyalardan, 1,4 %i qarz berish tufayli olinadigan foizdan, 3,8 %i har xil aksiya, lotoreya va boshqa qimmatbaho qog'ozlardan olinadigan foydalardan, 3,8 % boshqa manbalardan shakllanishini ta'kidlashgan (8-jadval).

8 So'rovnoma natijalari asosida muallif tomonidan ishlab chiqilgan.

8-jadval: Respondentlarning “Siz turistik korxonada daromadingizni qaysi bir manba hisobidan ko’proq shakllantirasiz?” savoliga berilgan javoblari tahlili⁹

Respondentlarning javobi	Erkaklar		Ayollar		Ikkala jinsda	
	kishi	%	kishi	%	kishi	%
asosiy ish haqidan	112	32,7	39	24,8	151	30,2
mukofot (qo’shimcha) ish haqidan	57	16,6	20	12,7	77	15,4
shaxsiy biznesdan	21	6,1	14	8,9	35	7
xususiy tadbirkorlikdan	18	5,2	11	7,0	29	5,8
o’rindoshlik tufayli ish haqidan	15	4,4	9	5,7	24	4,8
mavsumiy ishlarga to’lanadigan to’lovlardan	24	7,0	8	5,1	32	6,4
mijozlarining qo’chimcha to’lovlaridan (tip)	42	12,2	24	15,3	66	13,2
turistik korxonaga kiritilgan mahalliy inves-titsiyalardan	14	4,1	9	5,7	23	4,6
turistik korxonaga kiritilgan xorijiy inves-titsiyalardan	11	3,2	7	4,5	18	3,6
qarz berish tufayli olinadigan foizdan	5	1,5	2	1,3	7	1,4
har xil aksiya, lotoreya va boshqa qimmatbaho qog’ozlardan olinadigan foydalardan;	11	3,2	8	5,1	19	3,8
boshqa manba bo’lsa, yozing	13	3,8	6	3,8	19	3,8
Jami	343	100,0	157	100,0	500	100

Respondentlar daromadlarini asosan asosiy ish haqidan, mukofot (qo’shimcha) ish haqidan, variantlarini tashnashgan tahlillardan ko’rishimiz mumkin, turizm tarmog’ida tashkil etilgan ish o’rinlari aholini daromadli ish o’rinlari bilan band qilmoqda. Bizningcha tashkil etilayotgan turizm xizmatlarini hududlardagi mavjud turistik resurslardan maqsadli foydalangan holda turizm infuraturuzulmanisini tashkil etish mavjudlarini rivojlantirish orqali iste’molchilar qamrovini yanada kengaytirish mumkin. Hududlarga qancha ko’p turist qabul qilinsa ish o’rinlariga bo’lgan talab shuncha ko’tariladi va daromadli ish o’rinlari yaratiladi.

Respondentlar korxonadagi ish joyingizdan oladigan daromadingiz qanoatlantiradimi savoliga 77,4 %i ha, 22,6 %i yo’q deb javob berishgan (9-jadval).

9-jadval: Respondentlarning “Sizni turistik korxonadagi ish joyingizdan oladigan daromadingiz qanoatlantiradimi?” savoliga berilgan javoblari tahlili¹⁰

Respondentlarning javobi	Erkaklar		Ayollar		Ikkala jinsda	
	kishi	%	kishi	%	kishi	%
Ha	268	78,1	119	75,8	387	77,4
Yo’q	75	21,9	38	24,2	113	22,6
Jami	343	100,0	157	100,0	500	100

O’tkazilgan tadqiqotlarda respondentlarning 77,4% ish joyidan oladigan daromati qanoatlantirishini bildirishgan. 22,6% respondentlar faoliyat olib borayotgan turistik korxonalar turistlarni qabul qilishi boshqa turistik korxonalarga nisbatan kamligi, xodimlarning profesionallik darajasining pastligi hududlarda turizm xizmatlarining rivojlanishi qoniqarli emasligi kabi omillar ta’sirida kam daromad olishlari aniqlandi. Bizningcha turizm tarmoqlarida ser daromad ish o’rinlarini rivojlantirish uchun turistlar oqimini uzluksizligini ta’minlash, mavsum va nomavsum vaqtlarda turistlar balansi o’zgarib ketmasligi uchun zarur bo’lgan chora-tadbirlarni amalga oshirish, xizmat ko’rsatuvchi xodimlarni profesionallik darajasini oshirib borish lozim.

Sotsiologik so’rovnoma respondentlar ish haqqini 11,6%i asosiy oziq-ovqat mahsulotlarini sotib olish uchun yetarli 22,4 %i oziq-ovqat va kiyim-kechaklar uchun yetarli, 18,6 %i to’y va turli marosimlar o’tkazishga yetarli, 23,2 %i uy-joy sotib olish va ta’mirlashga yetarli, 18,6 %i jamg’arish, 5,6 %i boshqa darajalarda belgilanishini bildirishgan (10-jadval).

⁹ So’rovnoma natijalari asosida muallif tomonidan ishlab chiqilgan.

¹⁰ So’rovnoma natijalari asosida muallif tomonidan ishlab chiqilgan.

10-jadval: Respondentlarning “Sizningcha turistik korxonaning iqtisodiy samaradorligini oshirish uchun xodimlarga qaysi bir darajada ish haqqi to‘lanishi lozim?” savoliga berilgan javoblari tahlili¹¹

Respondentlarning javobi	Erkaklar		Ayollar		Ikkala jinsda	
	kishi	%	kishi	%	kishi	%
asosiy oziq-ovqat mahsulotlarini sotib olish uchun yetarli bo'lsa	34	9,9	24	15,3	58	11,6
oziq-ovqat va kiyim-kechaklar uchun yetarli bo'lsa	81	23,6	31	19,7	112	22,4
to'y va turli marosimlar o'tkazishga yetarli bo'lsa	60	17,5	33	21,0	93	18,6
uy-joy sotib olish va ta'mirlashga yetarli bo'lsa;	83	24,2	33	21,0	116	23,2
jamg'arish imkoniyati bo'lsa;	69	20,1	24	15,3	93	18,6
boshqa bir daraja bo'lsa, yozing	16	4,7	12	7,6	28	5,6
Jami	343	100,0	157	100,0	500	100

Tahlillardan ko'rishimiz mumkinki 8 va 9 jadvallarda respondentlar ish joyidan olayotgan daromadlaridan qoniqishgan bo'lishsada, 11,6 %i asosiy oziq-ovqat mahsulotlarini sotib olish uchun, 22,4 %i oziq-ovqat va kiyim-kechaklar uchun yetarli tanlovini tanlashgan. Bu ularning daromadlarini ijtimoiy-iqtisodiy xarajatlarga mos emasligini bildiradi. Bizningcha xizmatchi xodimlarga to'lanayotgan ish haqqi bozor xarajatlarga mos bo'lishi lozim. Agarda xizmatchi xodimlarning ish haqlari bozor xarajatlarga yetarli bo'lsa, xodim asosiy e'tiborini ish samaradorligiga yo'naltiradi, natijada ish unimdorligi oshadi va sifat ko'tariladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Turizm xizmatlari ishlab chiqarish iste'molida sifat va samaradorlik masalalari juda katta rol o'ynaydi. Sifatli xizmat kursatmaydigan turizm korxonasi o'zining asosiy maqsadlariga samaradorlikka erisha olmaydi. Turli mehmonxona korporatsiyalari rivojlanishining tarixida foyda va samaradorlik sifatning mahsuli ekanligini ko'rsatadi.

Turistik korxona oldida xizmat ko'rsatish sifatini kerakli darajada saqlab turish, kamchiliklarni o'z vaktida bartaraf etish, xizmat ko'rsatish sifatini oshirish strategiyasini ishlab chiqish, xizmatlarni iste'molchilarning xoxishlariga moslashtirish kabi vazifalari turadi.

Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, mijoz mehmonxonaga yana kelish yoki kelmasligi unga ko'rsatilgan xizmatning yaxshi yoki yomonligiga bog'lik. Birinchi marta mehmonni sifatli xizmat, yaxshi reklama, qulay jixozlar yoki keng turdagi taomnomalar bilan jalb qilish mumkin. Ammo ikkinchi marta mehmon personalning professional ishlashi va oldin unga ko'rsatilgan xizmat sifatining yuqoriligi uchun keladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining “Yangi O'zbekistonning 2022–2026-yillarga mo'ljallangan taraqqiyot strategiyasi to'g'risida”gi Farmoni. lex.uz.
2. С.Г. Сурков, В.И. Криворучко Международный туризм в России: проблемы развития и управления. – М.: Советский спорт, 2009. – 214 с.
3. Abduvoxidov A.M., Baxodirov M. Q. Turizm rivojlanishining tahlili va prognozi. Maqolalar to'plami. –T.: “IQTISODIYOT”, 2019.
4. Alimova M.T. Hududiy turizm bozorining rivojlanish xususiyatlari va tendensiyalari (Samarqand viloyati misolida) // I.f.d. diss. – Samarqand: SamISI, 2017. – 25-26-b.
5. Amonboyev M., Abidova D.I., Jurayeva N.A. Turizm iqtisodiyoti va menejmenti. O'quv qo'llanma. – T.: “IQTISODIYOT”, 2019. – 226 bet.
6. Pardayev M.Q. va Musayev H.N. Xizmat ko'rsatish, servis va turizm sohalarini rivojlantirish: muammolar va ularning yechimlari “IQTISODIYOT VA MOLIYA”, 2008.
7. Tuxliyev I.S., Hayitboyev R., Safarov B.Sh., Tursunova G.R. Turizm asoslari. Darslik. O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi. – T.: “Fan va texnologiya”, 2014. –151-b.

¹¹ So'rovnomana natijalari asosida muallif tomonidan ishlab chiqilgan.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 6

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

